

Alþingi
Erindi nr. Þ 127/546
komudagur 18. 12. 2001

DÓMS- OG KIRKJUMÁLARÁÐUNEYTIÐ

Nefndasvið Alþingis
Ágúst Geir Ágústsson, nefndarritari
Austurstræti 8-10
150 REYKJAVÍK

Arnarhvoli 150 Reykjavík
sími: 560 9010 bréfasími: 552 7340
netfang: postur@dkm.stjr.is
veffang: <http://www.stjr.is/dkm>

Reykjavík, 17. desember 2001

Tilvísun: DKM01110345/000/BT/--

Vísað er til bréfs yðar dags. 27. nóvember þar sem óskað var umsagnar ráðuneytisins varðandi frumvarp til laga um breytingar á kirkjuskipan ríkisins þar sem settar eru fram tillögur um aðskilnað ríkis og kirkju.

Sjötti kafli stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944 með áorðnum breytingum sbr. stjksl. 97/19951995 geymir almennt ákvæði um trúfélög og trúfrelsi, en þar segir í 63. gr. að allir eigi rétt á að stofna trúfélög og iðka trú sína í samræmi við sannfæringu hvers og eins, svo fremi það sé ekki andstætt góðu siðferði og allsherjarreglu. Til viðbótar hinu almenna trúfrelsisákvæði í 63. gr. er að finna ákvæði í 62. gr., þess efnis að hin evanglisk lúterska kirkja skuli vera þjóðkirkja á Íslandi og ríkisvaldið skuli að því leyti styðja hana og vernda. Hér er tekið fram að eitt tiltekið trúfélag hafi aðra stöðu en önnur trúfélög. Ekkert er sagt til um í hverju þessi stuðningur og vernd skuli vera fólgin. Það er eftirlátið löggjafarvaldinu að kveða nánar á um, í hverju sá stuðningur geti verið fólgin, og getur slíkur ýmist byggst á ákvæðum í settum lögum eða í ákvörðunum framkvæmdarvaldsins.

Jafnræðisregluna í 65. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands verður að skoða í ljósi þess að Alþingi er ætlað að styðja og vernda þjóðkirkjuna. samkvæmt fyrrgreindum stjórnarskrárákvæðum. Í þessu felst að heimilt er að tryggja henni annan fjárhagsgrundvöll en öðrum trúfélögum. Hafa ber í huga að ekki er öll mismunun ólögæt þannig að brotið sé gegn 65. gr. stjórnarskrárinnar. Ef málefnaleg og hlutlæg sjónarmið liggja mismunun til grundvallar telst hún ekki brjóta gegn jafnræðisreglunni. Mikill meirihluti landsmanna tilheyrir þjóðkirkjunni og hefur svo verið um mjög langt skeið. Það er skoðun ráðuneytisins að stjórnarskrárbundin vernd ríkisins á þjóðkirkjunni brjóti ekki gegn jafnræðisreglunni en hér sé um að ræða réttlætlanlegan greinarmun sem gerður er á trúfélögum og hvílir á sögulegri og menningarlegri hefð íslensku þjóðarinnar auk þess sem áður er rakið að langflestir landsmenn sem eru í skráðum trúfélögunum tilheyra þjóðkirkjunni.

Jafnræðisreglu 65. gr. stjórnarskrárinnar er sérstaklega ætla að vernda einstaklinga fyrir ólögumætri mismunun. Vert er að leggja áherslu á að engin mismunun á sér stað gagnvart meðlimum trúfélaga þannig að einstaklingar sem tilheyri þjóðkirkjunni njóti meiri réttinda en aðrir og að þeir sem tilheyra öðrum trúfélögum njóti lakari réttinda. Stjórnarskráin tryggir sjálf að engin slík mismunun skuli eiga sér stað þar sem 1. mgr. 64. gr. kveður á um að engin megi í neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum réttindum fyrir sakir trúarbragða sinna, né heldur megi heldur nokkur fyrir þá sök skorast undan almenntri þegnskyldu. Í 2. mgr. 64. gr. er tryggt öllum sé frjálst að standa utan trúfélaga og að enginn skuli skyldaður til að inna af hendi persónuleg gjöld til trúfélags sem hann á ekki aðild að.

Á undanförunum árum hefur orðið mikil breyting á stöðu þjóðkirkjunnar í kjölfar lagasetningar á Alþingi um stöðu, stjórn og starfshætti þjóðkirkjunnar nr. 78/1997 og samkomulagi milli íslenska ríkisins og þjóðkirkjunnar frá 10. janúar 1997. Með þeim samningi var kveðið á um að kirkjujarðir og aðrar kirkjueignir sem þeim fylgja, að frátöldum prestssetrum, skuli vera eign íslenska ríkisins. Á móti þessari afhendingu skuldbatt ríkið sig til að greiða laun presta og starfsmanna biskupsembættisins, eins og nánar var tilgreint í samningnum. Þá var í 3. gr. samkomulagsins tekið fram að litið væri svo á, að samkomulagið um eignaa afhendingu og skuldbindingu væri fullnaðaruppgjör vegna þeirra verðmæta sem ríkissjóður tók við árið 1907. Á þeim tíma var litið svo á að laun til presta, sem ríkið hóf þá fyrst að greiða, jafngiltu vaxtagreiðslum af kirkjueignunum. Samkomulagið frá 10. janúar 1997 var því eins konar staðfesting á eldra samkomulaginu. Viðbótarsamningur frá 4. september 1998 fól fyrst og fremst í sér nánari útfærslu á þeim útgjöldum sem tilheyrðu rekstri biskupsembættisins og embættiskostnaði við rækslu prestsembætta. Kirkjan hefur þannig fengið verulega aukið sjálfstæði, einkum fjárhagslegt með aukinni fjárhagslegri ábyrgð í eigin málum, en þó allt innan þeirra lögmæltu marka, sem kveðið er á um í 1. mgr. 2. gr. laga nr. 78/1997 um stöðu, stjórn og starfshætti þjóðkirkjunnar. Þá má geta þess að kirkjuþing hefur nú fengið vald til að setja starfsreglur um margvísleg kirkjuleg málefni, þar sem áður þurfti að koma til löggjöf frá Alþingi.

Á ýmsum öðrum sviðum er fjallað í löggjöf um málefni þjóðkirkjunnar en ekki annarra trúfélaga. T. a. m. heldur ríkisvaldið uppi kenngslu í guðfræðideild Háskóla Íslands, sbr. 2. mgr. 9. gr. laga nr. 131/1990 um Háskóla Íslands. Sérstök lög eru til, nr. 12/1982, um samstarfsnefnd Alþingis og kirkjunnar. Í lögum nr. 21/1981 er kveðið á um kirkjubyggingasjóð, sem á að veita þjóðkirkjusöfnuðum lán til kirkjubygginga og endurbóta á eldri kirkjum. Á hinn bóginn sér þess einnig stað í löggjöf að öll trúfélög séu lögð að jöfnu. Má þar nefna lög um sóknargjöld o.fl. nr. 91/1987, en samkvæmt þeim skulu þjóðkirkjusöfnuðir, skráð trúfélög samkvæmt lögum um trúfélög nr. 28/1999 og Háskólasjóður (vegna þeirra sem kjósa að standa utan skráðra trúfélaga eða þjóðkirkjunnar) eiga hlutdeild í tekjuskatti, og fá mánaðarlega greitt sóknargjald fyrir skráða meðlimi á aldrinum 16 ára og eldri. Með þessu er tryggt að ákvæði 2. mgr. 64. gr. stjórnarskrárinnar sem áður er rakið, sé uppfyllt.

Eins og lýst hefur verið hér að framan er á ýmsum sviðum löggjafarinnar gerður munur á þjóðkirkjunni og öðrum trúfélögum. Þessi sérstaða þjóðkirkjunnar á sér

skýra og ótvíræða stoð í 62. gr. stjórnarskrárinnar, þar sem segir að ríkisvaldið skuli styðja og vernda þjóðkirkjuna á Íslandi. Segja má að hér sé um nokkra viðurkenningu á því að kirkjan og boðskapur hennar, uppeldi og fræðsla hafi um aldaskeið verið samofin samfélaginu og viðleitninni í að viðhalda einingu menningar og samfélagsins.

Í ljósi þess sem rakið hefur verið hér að framan er það skoðun ráðuneytisins að þær breytingar sem lagðar eru til á kirkjuskipaninni í frumvarpi þessu séu ekki tímabærar.

F. h. r.

Björg Thorarensen

Ingvar Þór Sigurðsson